

De rol van de rechter bij (on)willekeurige naamswijziging van minderjarigen

EB 2023/57

Het Nederlandse naamrecht geeft gedetailleerde regels over de verkrijging van de geslachtsnaam en de mogelijkheden om die te wijzigen. De naam, zowel de voornaam of voornamen als de geslachtsnaam, vormt onderdeel van de identiteit van personen. Als in de scheidingscontext een van de ouders met een naamswijziging tracht wijziging in de identiteit van hun gezamenlijke kind aan te brengen, kan dat leiden tot hoog oplopende gemoederen. In deze bijdrage lopen de auteurs langs de wettelijke bepalingen inzake de wijziging van de geslachtsnaam van kinderen en bezien of, en zo ja welke mogelijkheden de rechter heeft om door het kind of een ouder niet gewenste geslachtsnaamswijziging te voorkomen.

1. Inleiding

Bij de aangifte van geboorte maakt de ambtenaar van de burgerlijke stand een geboorteakte op en vermeldt daarop onder meer de geslachtsnaam van het kind. Hoe die geslachtsnaam luidt, vloeit ofwel voort uit de wet, dan wel is het gevolg van een andersluidende keuze die door de ouders is gemaakt en waarover zij een gezamenlijke verklaring hebben afgelegd. Uitgangspunt van het Nederlandse naamrecht is dat de geslachtsnaam van een persoon in beginsel gedurende diens hele leven hetzelfde blijft.

Wijziging van een geslachtsnaam, waaronder die van minderjarigen, is mogelijk, zij het op zeer beperkte gronden. De regels daarvoor zijn opgenomen in het Besluit geslachtsnaamswijziging (hierna: BGW). Vast beleid is dat met de geslachtsnaamswijziging van minderjarigen (uiterst) terughoudend wordt omgegaan. Dat blijkt al uit de voorwaarden in het BGW, maar het komt bijvoorbeeld ook tot uitdrukking in de rechtspraak (zie hiervoor verder par. 3).

Een ander belangrijk uitgangspunt van het Nederlandse naamrecht is het in art. 1:5 lid 8 BW neergelegde streven naar eenheid van naam in het gezin. Hiermee wordt bedoeld dat volle broertjes en zusjes zoveel mogelijk dezelfde geslachtsnaam dragen en dat sluit aan bij wat de meeste ouders willen.² Ouders kunnen voor hun eerste kind samen

bepalen dat het kind de geslachtsnaam heeft van een van beide ouders of – vanaf 1 januari 2024 – een gecombineerde geslachtsnaam die bestaat uit een combinatie van de geslachtsnamen (of één naamdeel daarvan) van beide ouders. Een overgangsregeling zorgt ervoor dat ouders van kinderen die de geslachtsnaam van een van de ouders hebben en van wie de oudste op of na 1 januari 2016 is geboren, hun kinderen desgewenst alsnog een gecombineerde geslachtsnaam mee kunnen geven. Van de overgangsregeling kan gedurende een jaar – van 1 januari 2024 tot en met 31 december 2024 – gebruik worden gemaakt.³ Het streven naar zoveel mogelijk behoud van de geslachtsnaam, kan om diverse redenen averij oplopen.

Hierna zal in par. 2 worden ingegaan op bepalingen die (mede) zien op de geslachtsnaam in internationale regelgeving. Vervolgens zullen in par. 3 de mogelijkheden tot wijziging van de geslachtsnaam van een minderjarige op verzoek van zijn ouder(s) worden langsgelopen, gevolgd door een bespreking van andere gebeurtenissen die kunnen leiden tot geslachtsnaamswijziging in par. 4. In par. 5 zal in het bijzonder aandacht worden besteed aan de op het oog onvermijdelijke wijziging van de geslachtsnaam bij een latere erkenning van een volgend kind van dezelfde ouders. Daarna wordt afgesloten met een conclusie.

2. De betekenis van de geslachtsnaam in het EVRM en het IVRK

Binnen het internationale recht zijn er diverse bepalingen te vinden die van belang zijn wanneer het om behoud dan wel wijziging van geslachtsnamen gaat. Uit het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is art. 8 van belang. Op het eerste oog komt dat wellicht vreemd voor aangezien het artikel zelf geen expliciete verwijzing naar de (geslachts)naam bevat. Het artikel bepaalt enkel dat eenieder recht heeft op respect voor zijn of haar privé- en gezinsleven. Het belang van art. 8 EVRM voor het naamrecht is door ontwikkelingen in de rechtspraak duidelijk geworden.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) erkende in 1994 voor het eerst in de arresten *Burghartz/Zwitserland* (februari 1994)⁴ en *Stjerna/Finland* (november 1994)⁵ dat de naam van een persoon, als middel van persoonlijke identificatie en als familiaal aanknopingspunt onder het toepassingsgebied van art. 8 EVRM valt. Sindsdien zijn er een flink aantal zaken op het gebied van het

¹ Mr. J.C.M. Groenestijn is advocate bij Cleerdin & Hamer Advocaten, mr. E.C.C. Punselie is freelance docent/onderzoeker personen- en familierecht en redacteur van dit blad.

² Uit het WODC-onderzoek waarmee het herziene naamrecht van 1998 werd geëvalueerd bleek dat verreweg de meeste ondervraagden hechtten aan de eenheid van naam in het gezin, slechts 7% wenste meer keuzevrijheid, zie: A. Klijn & G. Beijers, *De gekozen achternaam*, Den Haag: WODC 2002, p. 73.

³ Wet van 24 maart 2023, *Stb.* 116 (Introductie gecombineerde geslachtsnaam).

⁴ EHRM 22 februari 1994 (*Burghartz/Zwitserland*), NJ 1996/12, m.nt. E.A. Alkema, r.o. 24.

⁵ EHRM 25 november 1994 (*Stjerna/Finland*), serie A nr. 299-B, r.o. 37.

naamrecht onder de verwijzing naar art. 8 EVRM aan het EHRM voorgelegd.

Het EHRM diende zich in 2000 te buigen over een door een Nederlands echtpaar aanhangig gemaakte procedure. In de zaak *Bijleveld/Nederland*⁶ wenste het echtpaar dat de uit het huwelijk geboren dochter de geslachtsnaam van moeder zou krijgen en dat de uit het huwelijk geboren zonen de geslachtsnaam van vader zouden dragen. Dit was niet mogelijk doordat sinds de wetwijziging van 1 januari 1998 de eenheid van naam expliciet verankerd is in de wet. In art. 1:5 lid 8 BW is bepaald dat er slechts voor het eerste kind een geslachtsnaam gekozen kan worden. De latere kinderen volgen automatisch dezelfde geslachtsnaam. Het beroep van Bijleveld op schending van art. 8 EVRM werd afgewezen met als motivering dat de wetgevers van lidstaten een ruime *margin of appreciation* (beoordelingsvrijheid) toekomt wanneer het gaat om het opleggen van beperkingen in het naamrecht.

In verschillende zaken waarin het standpunt werd ingenomen dat het niet respectievelijk wel mogen wijzigen van de geslachtsnaam schending opleverde met art. 8 EVRM, verwees het EHRM ter onderbouwing dat van schending geen sprake zou zijn opnieuw naar de ruime *margin of appreciation*.⁷ Gelet op deze ruime *margin of appreciation* dient een beroep op art. 8 EVRM goed gemotiveerd worden. Ondanks de ruime *margin of appreciation* lijkt het echter steeds vaker voor te komen dat een beroep op de bescherming van art. 8 EVRM wel gehonoreerd wordt.

Wanneer het specifiek om de geslachtsnaam van een minderjarig kind gaat, zijn er naast het EVRM ook enkele bepalingen van belang uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). Art. 3 IVRK is het kernartikel waarin bepaald is dat de belangen van minderjarigen altijd een eerste overweging dienen te vormen. Dat betekent niet direct dat het belang van het kind een absolute voorrang heeft boven alle andere betrokken belangen, maar wel dat in geval van een conflict als regel het belang van het kind doorslaggevend behoort te zijn.⁸

Daarnaast zijn de art. 7 en 8 IVRK relevant voor het naamrecht. In art. 7 IVRK is bepaald dat ieder kind vanaf de geboorte het recht heeft op een naam. In de literatuur is betoogd dat de naamgeving voor een kind een zeer belangrijke stap vormt in het verwerven van zijn identiteit.⁹ Art. 8 IVRK bepaalt dat de Staten die partij zijn bij het verdrag, zich verbinden tot eerbiediging van het recht van ieder kind om zijn identiteit te behouden. Op grond van deze bepaling wordt daarom ook een sterke terughoudendheid bepleit voor

wijzigingen van de geslachtsnaam van een minderjarige.¹⁰ In de rechtspraak is te zien dat er geregeld zowel een beroep op art. 7 als art. 8 IVRK wordt gedaan.

Opvallend is dat wanneer gekeken wordt naar de rechtspraak, specifiek naar zaken waarin het om een wijziging van de geslachtsnaam van een minderjarige gaat, er door de jaren heen een verschuiving is te zien. Rechters betrekken steeds vaker – en zelfs soms ambtshalve – art. 7 en 8 IVRK erbij om tot het resultaat te komen dat zij het meest in het belang van het betrokken kind vinden.¹¹

3. Procedures geslachtsnaamswijziging minderjarigen

De ‘koninklijke’ weg voor de wijziging van de geslachtsnaam vinden we in art. 1:7 BW. In de in art. 1:7 lid 5 BW genoemde algemene maatregel van bestuur (= het BGW), zijn nadere regels betreffende de gronden en de procedure neergelegd. Op verzoek van de wettelijk vertegenwoordiger – de met gezag belaste ouder(s) – kan de geslachtsnaam van een minderjarige onder bepaalde voorwaarden gewijzigd worden. Zoals in de inleiding en in par. 2 reeds is aangegeven wordt terughoudend, en wellicht intussen zeer terughoudend, omgegaan met geslachtsnaamswijziging van minderjarigen. In de nota van toelichting bij de eerste versie van het BGW stond expliciet vermeld: “*In het bijzonder wanneer het gaat om verzoeken tot geslachtsnaamswijziging van kinderen jonger dan twaalf jaar wordt grotere terughoudendheid betracht.*”¹² In de toelichting bij de versie van 2004 werd daarbij benadrukt dat een kind een deel van zijn identiteit ontleent aan zijn geslachtsnaam.^{13, 14}

10 Rapport Werkgroep liberalisering naamrecht, ‘Bouwstenen voor een nieuw naamrecht’ (april 2009), p. 15, 16, 23 en 61.

11 Zie bijvoorbeeld ECLI:NL:HR:2006:AU9239 (rechtbank wijst beroep op IVRK af), ECLI:NL:RBL:2008:BC2876 (rechtbank wijst beroep af voor zover het op toepassing IVRK ziet), ECLI:NL:RBALK:2012:BY3533 (rechtbank wijst beroep op IVRK af), ECLI:NL:RBNHO:2016:2331 (beroep op IVRK door rechtbank gehonoreerd, al ging het hier om een minderjarige zonder geslachtsnaam die een geslachtsnaam wenste), ECLI:NL:RBZWB:2016:8526 (rechtbank verwijst zelf naar art. 7 en 8 IVRK), ECLI:NL:RBNHO:2017:171 (rechtbank verwijst zelf naar IVRK om tot het gewenste resultaat te komen), ECLI:NL:RBNNE:2017:583 (geslaagd beroep, toepassing IVRK), ECLI:NL:RBAMS:2017 (rechtbank verwijst zelf naar IVRK om tot het gewenste resultaat te komen), ECLI:NL:RVS:2019:679 (waarin na een lange tijd van geslaagde beroepen, het beroep wordt afgewezen), ECLI:NL:GHSHE:2019:1483 (geslaagd beroep, anders zou er sprake zijn van schending IVRK), ECLI:NL:RBOVE:2021:1988 (toepassing door rechter), ECLI:NL:RBDHA:2021:8531 (beroep door eisers op IVRK wordt door rechtbank afgewezen), ECLI:NL:RBNHO:2022:3578 (beroep op IVRK door bijzondere curator, toewijzing), ECLI:NL:GHARL:2022:4645 (alsnog toewijzing gewenste naamswijziging wat strikt genomen niet kan door termijnoverschrijving door beroep op IVRK), ECLI:NL:GHARL:2023:2800 (beroep op IVRK door bijzondere curator, toewijzing).

12 *Stb.* 1997, 463, p. 8.

13 *Stb.* 2004, 100, p. 4.

14 RvS 19 augustus 2020, ECLI:NL:RVS:2020:1987. Ondanks dat deze uitspraak om procedurele redenen bij latere uitspraak vervallen is verklaard, waarbij de rechtsgevolgen van het vernietigde besluit (de geslachtsnaamswijziging) in stand zijn gelaten, RvS 30 juni 2021, ECLI:NL:RVS:2021:1416, blijft de constatering van de Afdeling dat de minister, ondanks dat de minderjarige bij zijn wens tot geslachtsnaamswijziging bleef, een zekere mate van beoordelingsvrijheid had om het verzoek af te wijzen een factor om rekening mee te houden.

6 EHRM 27 april 2000 (*Bijleveld/Nederland*), *NJB* 2000/27, p. 1337-1338.

7 Zie bijvoorbeeld EHRM 27 september 2001 (*G.M.B. en K.M./Zwitserland*) waarin de gehuwde ouders het kind een andere geslachtsnaam wensten te geven dan die van de vader en EHRM 6 december 2001 (*Petersen/Duitsland*) waarin de geslachtsnaam van het kind van die van moeder in stiefvader werd gewijzigd en waartegen de biologische vader bezwaar maakte.

8 *Kamerstukken II* 1992/93, 22855, nr. 3, p. 15.

9 Rapport Werkgroep liberalisering naamrecht, ‘Bouwstenen voor een nieuw naamrecht’ (april 2009), p. 10.

De terughoudendheid in omgaan met geslachtsnaamswijziging van minderjarigen komt nog sterker tot uitdrukking als de ouders zijn belast met gezamenlijk gezag. In dat geval dient een verzoek tot geslachtsnaamswijziging door hen beiden te worden gedaan. Als de andere ouder medewerking aan de indiening van dit verzoek weigert, komt het verzoek niet eens over de ontvankelijkheidsdrempel bij de Dienst Justis.¹⁵ De ouder die de geslachtsnaamswijziging wenst, kan dan proberen vervangende toestemming te krijgen van de rechter op grond van art. 1:253a BW. De wettelijke opdracht aan de rechter om een beslissing te nemen die hem in het belang van het kind wenselijk voorkomt, leidt in de praktijk zeer geregeld tot afwijzing van het verzoek.¹⁶

Is de ontvankelijkheidsdrempel gepasseerd, dan biedt art. 3 BGW onder bepaalde voorwaarden een mogelijkheid om de geslachtsnaam van minderjarigen van wie de ouders uit elkaar zijn gegaan en/of kinderen die er een formele of informele stiefouder hebben bijgekregen, dan wel in een pleeggezin opgroeien, te wijzigen. Afhankelijk van de leeftijd van het kind geldt voor de persoon wiens geslachtsnaam verzocht wordt een fikse verzorgingstermijn van ten minste drie of vijf jaar. De mogelijkheden om het verzoek toe te wijzen, zijn verder beperkt door het relatieve veto dat de andere ouder heeft om de geslachtsnaamswijziging van een minderjarige jonger dan twaalf jaar tegen te houden. Relatief, omdat in zeer bijzondere omstandigheden aan het ontbreken van de instemming van die ouder voorbij kan worden gegaan. Deze omstandigheden zijn beschreven in art. 3 lid 4 onder d BGW. De minderjarige heeft zelf vanaf de leeftijd van twaalf jaar een veto, maar zijn stem weegt ook zwaar als hij vanaf die leeftijd de geslachtsnaamswijziging zelf juist wenst.¹⁷

Naast de 'koninklijke' weg om een geslachtsnaamswijziging van een minderjarige te bewerkstelligen, bepaalt art. 1:253t lid 5 BW dat een verzoek om een ouder met een ander dan een ouder te belasten met gezamenlijk gezag, vergezeld kan gaan van een verzoek tot wijziging van de geslachtsnaam van de minderjarige. Art. 1:253t is ingevoerd in 1998¹⁸ met als doel om in de situatie waarin de ouder van het kind

de opvoeding vormgeeft met een medeopvoeder, de positie van die medeopvoeder te versterken. Veelal gaat het dan om een (nieuwe) levenspartner van de desbetreffende ouder, maar de medeopvoeder kan ook een familielid of een andere nauw bij het kind betrokken persoon zijn. De rechtsfiguur was feitelijk ook vooral bedoeld om – in een tijd waarin een huwelijk tussen twee personen van hetzelfde geslacht nog niet mogelijk was – het *family life* tussen een moeder en haar vrouwelijke partner toch enige mate van formele bescherming te bieden. Daarnaast kon de rechtsfiguur ertoe dienen om, nadat in het kader van een scheiding van de ouders één ouder op afstand was komen te staan of geheel uit het leven van het kind was verdwenen, de rol van een nieuwe partner van de verzorgende ouder een zekere vorm te bieden. Met name in situaties waarin een moeder en haar nieuwe partner ook samen een kind krijgen en dat kind de geslachtsnaam draagt van die nieuwe partner – en de moeder ook nog eens die geslachtsnaam voert (art. 1:9 BW) – kan het gezin behoefte hebben aan één geslachtsnaam die voor het hele gezin geldt. Ook art. 1:253t BW biedt een veto aan het kind vanaf twaalf jaar: als die de geslachtsnaamswijziging niet wenst, wordt het verzoek afgewezen. Als het een jonger kind betreft of een twaalfplusser die de geslachtsnaamswijziging wel wenst, moet de rechter nog beoordelen of het belang van het kind zich niet tegen de geslachtsnaamswijziging verzet. In de rechtspraak kan dit vereiste een behoorlijke drempel vormen voor de toewijzing van het verzoek.¹⁹ De aandacht voor het behoud van een eenmaal verkregen geslachtsnaam voor de identiteit van het kind, zien we in meer recente rechtspraak geregeld terug.^{20, 21}

4. Overige geslachtsnaamswijzigingen

Behalve de formele geslachtsnaamswijzigingen door de Koning of de civiele rechter, kan de geslachtsnaam van een

15 De Dienst Justis voert, namens de Minister voor Justitie en Veiligheid, voor de Koning de procedure op grond van art. 1:7 BW uit.

16 Zie voor een uitgebreide bespreking van de vereisten die gelden voor een verzoek tot geslachtsnaamswijziging op grond van art. 1:7 BW: M.J. Vos, 'Wijziging geslachtsnaam kind na scheiding, goed geregeld?', *EB* 2021/22. En zie voor enkele recentere voorbeelden van de beoordeling van verzoeken tot vervangende toestemming voor de indiening van een geslachtsnaamswijzigingsverzoek: Hof Arnhem-Leeuwarden 18 mei 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:5227; Hof Amsterdam 1 juni 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:1670; Hof Arnhem-Leeuwarden 26 oktober 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:10071, *RFR* 2022/21 en Hof Arnhem-Leeuwarden 12 juli 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:5939, *RFR* 2022/139.

17 Zie echter RvS 19 augustus 2020, ECLI:NL:RVS:2020:1987, waarin de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in 2019 oordeelde dat de Minister van Justitie en Veiligheid bij zijn beoordeling van een verzoek tot geslachtsnaamswijziging van een twaalfplusser die had aangegeven de geslachtsnaamswijziging zelf graag te willen, had moeten onderkennen dat nu de andere ouder niet instemde met de wijziging, het gevolg van de geslachtsnaamswijziging voor de identiteitsontwikkeling van de minderjarige meegenomen had moeten worden.

18 *Stb.* 1997, 506.

19 Zie onder meer HR 24 januari 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF0204, *NJ* 2003/198, m.nt. S.F.M. Wortmann, waarin werd overwogen: "In aanmerking nemende dat de kinderen al hun hele leven deze naam dragen, weegt het belang om zich te kunnen identificeren met hun biologische vader zwaarder dan het belang van de verzoekers" (moeder en stiefvader). Het criterium is niet (zoals de klacht luidde): "afwijzing alleen bij gegronde vrees dat het belang van het kind zou worden verwaarloosd".

20 In Rb. Noord-Holland 15 november 2021, ECLI:NL:RBNHO:2021:10310, werd het verzoek om 253t-gezag voor moeder met stiefvader die al jarenlang voor het kind zorgden, toegewezen. Het primaire verzoek tot wijziging van de geslachtsnaam van het kind in die van de stiefvader werd echter afgewezen, maar het subsidiaire verzoek om dan de geslachtsnaam van het kind te wijzigen in die van de moeder werd wel toegewezen. In Hof Arnhem-Leeuwarden 10 januari 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:194, werd over de afwijzing van het verzoek om geslachtsnaamswijziging overwogen dat het belang van het kind om zich te kunnen blijven identificeren met de vader zwaarder woog dan het door de moeder en de stiefvader aangevoerde belang van gezinseenheid.

21 Een met art. 1:253t lid 5 BW vergelijkbare bepaling zien we in art. 1:282 lid 7 BW. Art. 1:282 BW ziet op de gezamenlijke uitoefening van de voogdij. Ook deze bepaling werd in 1998 ingevoerd en diende er onder meer toe om – in een tijd dat adoptie door twee mannen nog niet mogelijk was – ook hier de relatie tussen het kind en zijn twee verzorgers en opvoeders een zekere juridische vorm te geven en hun *family life* te beschermen. En verder is deze bepaling bruikbaar als een kind in een pleeggezin opgroeit. In de praktijk zien we echter feitelijk geen gepubliceerde rechtspraak inzake verzoeken om geslachtsnaamswijziging in het kader van gezamenlijke voogdij.

kind wijzigen als zijn ouders, die bijvoorbeeld bij zijn geboorte informeel samenleefden, alsnog in het huwelijk treden of een geregistreerd partnerschap sluiten. De ouders kunnen ter gelegenheid van deze gebeurtenis samen verklaren dat het kind (of de kinderen) alsnog de geslachtsnaam van de andere ouder zal (of zullen) hebben, waarna de ambtenaar van de burgerlijke stand die in de geboorteakte van het kind moet verwerken. Verondersteld mag worden dat als het kind zich al enigszins bewust is van zijn geslachtsnaam, ouders het voornemen om tot een herziening van die geslachtsnaam te komen met het kind zullen bespreken en ervan af zullen zien als het kind de wijziging niet wenst. Feit is echter dat de wet het kind tot het de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt hierover geen enkele stem biedt.

Ontleent een kind zijn geslachtsnaam aan een ouder van wie het ouderschap een einde neemt, dan vervalt met terugwerkende kracht de titel die ten grondslag lag aan de doorgifte van die geslachtsnaam. Dat betekent dat moet worden teruggevallen op de geslachtsnaam zoals de wet voor die situatie bepaalde. In de praktijk zal het meestal gaan om een kind dat de geslachtsnaam heeft gekregen van de echtgenoot/geregistreerde partner van de geboortemoeder of van de persoon die het kind heeft erkend. Wordt dat ouderschap met een rechterlijke uitspraak ongedaan gemaakt,²² dan verkrijgt het kind derhalve alsnog de geslachtsnaam van de geboortemoeder. Hierna ligt de weg weer open voor de vestiging van een nieuwe familierechtelijke betrekking door erkenning, gerechtelijke vaststelling ouderschap of adoptie, waarbij door naamskeuze of de wettelijke vangnetnorm de geslachtsnaam van het kind opnieuw kan wijzigen. Zeker als het kind op het moment van ongedaanmaking van het ouderschap van de persoon aan wie hij zijn naam ontleent al wat ouder is of zelfs volwassen, kan hij de behoefte hebben de geslachtsnaam die hij al zijn hele leven draagt te willen behouden.²³ De rechtspraak biedt diverse voorbeelden waarbij op verzoek van het betrokken kind bepaald werd dat hij zijn geslachtsnaam mocht behouden.²⁴ Een dergelijk oordeel kan worden gemotiveerd met de vaststelling dat het automatische geslachtsnaamswijzigingsgevolg van de ongedaanmaking van het ouderschap niet in overeenstemming is met art. 8 EVRM.

Wanneer een kind zijn geslachtsnaam aan een ouder ontleent en diens geslachtsnaam wijzigt, dan wijzigt ook de geslachtsnaam van het kind automatisch mee. In Rb. Noord-Holland 20 april 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:3578, werd beslist in een bijzondere zaak. Het kind in kwestie was door zijn vader erkend en droeg zijn geslachtsnaam. De reeds volwassen vader werd op zijn beurt door zijn eigen vader

erkend en hij koos ervoor om diens geslachtsnaam te gaan dragen. Dat zou tot gevolg hebben dat de geslachtsnaam van zijn eigen minderjarige kind eveneens zou wijzigen. Maar dit kind wenste dat niet en schreef een brief aan de rechter die hierop een bijzondere curator benoemde. Volgens wees de rechtbank het door de bijzondere curator gedane verzoek om te bepalen dat het minderjarige kind zijn geslachtsnaam mocht houden, toe. De rechtbank overwoog dat de belangen van de minderjarige bij behoud van de geslachtsnaam in dit specifieke geval zwaarder moesten wegen dan het openbare en historische belang van een feitelijk juiste registratie in de registers van de burgerlijke stand. De rechtbank hechtte ook veel waarde aan het feit dat beide ouders het eens waren met het behoud van de geslachtsnaam van de minderjarige.

De wetgever heeft recent laten zien ook oog te hebben voor de geslachtsnaam als onderdeel van de identiteit van geadopteerden. Met de vanaf 1 januari 2024 in werking tredende nieuwe keuzemogelijkheid voor een gecombineerde geslachtsnaam, kunnen de adoptiefouders – naast de reguliere keuzemogelijkheden die voor alle ouders gelden – bij de adoptie van het kind er ook voor kiezen om het kind zijn oorspronkelijke geslachtsnaam te laten behouden of deze te combineren met de geslachtsnaam van een van de adoptiefouders. De eenheid van naam in het gezin wordt met deze mogelijkheid dus deels verlaten. Als gevolg hiervan zullen immers de kinderen in het gezin, die juridisch wel volle broers en zussen van elkaar zijn, niet langer altijd dezelfde geslachtsnaam hoeven te hebben. Wel zullen zij, ingeval gekozen wordt voor een combinatie van de oorspronkelijke geslachtsnaam en de geslachtsnaam van een van de adoptiefouders, het naamdeel van deze adoptiefouder met elkaar gemeen hebben.²⁵ Ook voor deze naamskeuze geldt weer dat de adoptiefouders de keuze doen, tenzij het adoptiekind de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt. In de praktijk geldt echter dat een adoptiekind in elk geval vanaf de leeftijd van twaalf jaar een stem heeft waarmee rekening gehouden zal worden, omdat het kind vanaf die leeftijd sowieso zal worden opgeroepen om zijn mening over de voorgenomen adoptie kenbaar te maken. Zou dat kind bezwaar hebben tegen de geslachtsnaamswijziging die hem te wachten kan staan als gevolg van de adoptie, dan kan dat een rol spelen bij de beoordeling van het verzoek. Hetzelfde geldt voor een kind dat jonger is dan twaalf en zichzelf bij de rechter meldt over de voorgenomen adoptie (art. 1:228 lid 1 onder a BW).

22 Op grond van art. 1:200 jo. art. 202 lid 1 of art. 205 jo. art. 206 lid 1 BW.

23 Zie voor een zaak waarin het kind werd geadopteerd door de nieuwe levenspartner van zijn ouder, maar graag zijn oorspronkelijke naam wilde behouden Rb. Noord-Holland 31 oktober 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:9586.

24 Zie voor een bespreking van enige rechtspraak: A.M.C. Broers, 'Ongewenste gevolgen voor de geslachtsnaam bij erkenning, vaststelling en ontkenning vaderschap', *FJR* 2020/5 en bijvoorbeeld ook: Hof Amsterdam 19 november 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:4362, *RFR* 2020/45 en Hof 's-Hertogenbosch 24 december 2020, ECLI:NL:GHSHE:2020:4004.

25 Zie de twee nieuwe zinnen die voor de laatste volzin zijn ingevoegd in art. 1:5 lid 8 BW: "Indien een kind door adoptie in familierechtelijke betrekking komt te staan tot zijn adoptanten kan in afwijking van het voorgaande steeds worden gekozen voor de oorspronkelijke geslachtsnaam van het kind of een combinatie van de oorspronkelijke geslachtsnaam met de geslachtsnaam van een der adoptanten, waarbij alle kinderen van die adoptanten met een combinatie van geslachtsnamen tenminste een zelfde geslachtsnaam van de adoptant hebben en alle kinderen die niet door adoptie in familierechtelijke betrekking tot de ouders komen te staan dezelfde geslachtsnaam of gecombineerde geslachtsnaam hebben. De gekozen oorspronkelijke geslachtsnaam van het kind werkt niet door voor volgende kinderen van die adoptanten." (markering aangebracht door auteurs).

5. Naamswijziging na erkenning

In de vorige paragraaf is stilgestaan bij verschillende problemen omtrent naamsbehoud ten gevolge van bijvoorbeeld ontkenning van een ouderschap en adoptie. In deze paragraaf wordt wat uitgebreider stilgestaan bij een automatische geslachtsnaamswijziging die als gevolg van het uitgangspunt van eenheid van naam in het gezin verbonden kan zijn aan de erkenning.

Wanneer een kind geboren wordt buiten een huwelijk of geregistreerd partnerschap, krijgt het kind op grond van art. 1:5 lid 1 BW de geslachtsnaam van de geboortemoeder doordat het kind juridisch alleen in familierechtelijke betrekking tot haar staat. Tenzij de ouders ter gelegenheid van de erkenning gezamenlijk verklaren dat het kind de geslachtsnaam van de vader krijgt (of vanaf 1 januari 2024 kiezen voor een gecombineerde geslachtsnaam), houdt het kind de geslachtsnaam van de moeder (art. 1:5 lid 2 BW).

Het probleem van een automatische geslachtsnaamswijziging als gevolg van de erkenning doet zich voor wanneer art. 1:5 lid 8 BW van toepassing is. In deze bepaling ligt het beginsel van eenheid van naam verankerd. Het bepaalt dat wanneer de ouders een naamkeuze hebben gedaan voor het eerste kind, alle volgende kinderen van dezelfde ouders diezelfde geslachtsnaam krijgen. Met “het eerste kind” wordt bedoeld het kind voor wie de ouders een eerste keer kiezen voor de geslachtsnaam van de vader als bedoeld in art. 1:5 lid 2 BW. Met het eerste kind wordt dus niet bedoeld het eerstgeboren kind. Wanneer dezelfde ouders meer kinderen hebben van wie het laatst geboren kind als eerste wordt erkend, wordt dit kind als eerste kind in de zin van art. 1:5 lid 8 BW aangemerkt. Zie bijvoorbeeld de uitspraak van het Hof 's-Hertogenbosch 11 december 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:5227, waarin het ging om het verlenen van vervangende toestemming voor erkenning van twee oudere kinderen van dezelfde ouders. Het derde kind van de ouders was als enige eerder erkend en bij die gelegenheid hadden de ouders naamkeuze gedaan voor de geslachtsnaam van de vader. Het hof overwoog: “Aangezien deze bepaling van dwingendrechtelijke aard is, is het niet aan de rechter om hiervan af te wijken in bijzondere gevallen, in tegenstelling tot hetgeen de moeder en de bijzondere curator hieromtrent hebben aangevoerd. Het hof kan dan ook niet anders dan de gevolgtrekking maken dat de erkenning van [minderjarige 1] en [minderjarige 2] door de vader tot gevolg heeft dat de geslachtsnaam van deze kinderen wordt gewijzigd van [geslachtsnaam van de moeder] in [geslachtsnaam van de vader].”²⁶

Onder verwijzing naar de dwingendrechtelijke aard van art. 1:5 lid 8 BW liet het hof duidelijk merken dat er geen ruimte was om af te wijken van het wettelijke systeem. Dat

noch de ouders, noch het kind of de kinderen willen dat de geslachtsnaam wijzigt, verandert dat niet.

In latere rechtspraak zijn diverse uitspraken te vinden waarin door partijen en/of de minderjarige niet gewenste geslachtsnaamswijziging een rol speelde.

De rechtbank Noord-Nederland 14 oktober 2020, ECLI:NL:RBNNE:2020:3767, herhaalde dat de wet, gelet op de eerder gemaakte geslachtsnaamkeuze voor het eerste kind, geen ruimte biedt om de minderjarige te erkennen zónder dat dit tot gevolg zou hebben dat zijn geslachtsnaam zou wijzigingen in die van de vader. In deze zaak waren er geen enkele inhoudelijke bezwaren tegen de erkenning van het latere kind, maar wel tegen de wijziging van de geslachtsnaam. De rechtbank verleende de gevraagde toestemming en sloot af met de opmerking: “Mocht [minderjarige 2] daadwerkelijk hinder ondervinden van het wijzigen van de geslachtsnaam, dan is het aan partijen om hem hierin zo goed mogelijk te begeleiden en te ondersteunen.”²⁷

Hof Amsterdam 8 november 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:3153, toonde zich bewust van het gegeven dat de onvrijwillige geslachtsnaamswijziging ten gevolge van de gevraagde vervangende toestemming voor de erkenning onder omstandigheden zodanig ingrijpend kan zijn dat daarmee de belangen van de moeder bij een ongestoorde verhouding met het kind kunnen worden geschaad en dat bovendien de evenwichtige sociaalpsychologische en emotionele ontwikkeling van het kind zodanig in het gedrang kan komen, dat de gevraagde vervangende toestemming voor erkenning van het kind niet verleend kan worden. Omdat het hof echter oordeelde niet om de dwingendrechtelijke aard van art. 1:5 lid 8 BW heen te kunnen, zag hij zich genooddaakt om dan maar de vervangende toestemming voor de erkenning te weigeren. Het hof liet het behoud van de geslachtsnaam in dit geval zwaarder wegen dan het belang van vader bij de verzochte vervangende toestemming voor de erkenning.

In Hof Arnhem-Leeuwarden 28 maart 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:2800, verzocht de bijzondere curator in hoger beroep om de naamswijziging ten gevolge van de erkenning van een elfjarig kind achterwege te laten. Het hof bekrachtigde het deel van de bestreden beschikking waarin de rechtbank aan de vader vervangende toestemming verleende om het kind te erkennen. Daarmee zou de geslachtsnaam van het kind automatisch worden gewijzigd in de geslachtsnaam van de vader omdat de ouders bij de eerdere erkenning van het jongste kind daarvoor hadden gekozen. Het hof vulde met het oog hierop de beschikking aan met de bepaling dat aan de erkenning het rechtsgevolg met betrekking tot de geslachtsnaamswijziging werd onthouden, in die zin dat indien de erkenning tot stand zou komen, het kind de geslachtsnaam van de moeder zou behouden. Het hof overwoog hierbij dat door de bijzondere

26 Hof 's-Hertogenbosch 11 december 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:5227, r.o. 3.8.3.

27 Rb. Noord-Nederland 14 oktober 2020, ECLI:NL:RBNNE:2020:3767, r.o. 5.6.

curator namens het kind voldoende aannemelijk was gemaakt dat een wijziging van zijn geslachtsnaam zeer grote gevolgen zou hebben, dat de verwachting was dat het kind zich niet zou kunnen neerleggen bij een geslachtsnaamwijziging en dat hij zich tegen haar vader én tegen haar moeder zou gaan keren.

6. Conclusie

Dit artikel begon met de toelichting dat een van de uitgangspunten in het Nederlandse naamrecht is dat de geslachtsnaam van een persoon in beginsel gedurende diens hele leven hetzelfde blijft. Het is internationaal verankerd (art. 7 en 8 IVRK) dat eenieder bij de geboorte het recht heeft om een (geslachts)naam te krijgen. Het uitgangspunt dat de geslachtsnaam gedurende iemands leven hetzelfde blijft, is verder gevoed door het gegeven dat de geslachtsnaam onderdeel vormt van de identiteit, welke gerespecteerd dient te worden op grond van art. 8 EVRM. Met name bij minderjarigen moet terughoudend worden omgegaan met het wijzigen van hun geslachtsnaam. Een ander uitgangspunt in het Nederlandse naamrecht is de eenheid van naam binnen het gezin. Het door volle broertjes en zusjes dragen van dezelfde geslachtsnaam onderstreept de band tussen hen en draagt ook naar buiten toe de onderlinge verbondenheid uit.

De wet biedt enige ruimte voor ouders of een van hen die er bewust voor kiest/kiezen om de geslachtsnaam van het kind te wijzigen; aan deze mogelijkheden zijn strikte voorwaarden gesteld. In dit artikel is vervolgens ingegaan op meerdere situaties waarin een geslachtsnaamswijziging niet bewust wordt verzocht, maar deze het gevolg is van een wijziging in de afstamming van het kind.

Opmerkelijk is dat afhankelijk van de soort procedure verschillende leeftijdsgrenzen worden gehanteerd voor minderjarigen om een al dan niet beslissende stem te hebben in de wijziging van hun geslachtsnaam. Zo heeft de minderjarige vanaf twaalf jaar een beslissende stem ten aanzien van een verzoek om geslachtsnaamswijziging in een art. 253t-procedure. En ook bij geslachtsnaamswijziging via de 'koninklijke' weg is uitdrukkelijk een belangrijke rol weggelegd voor de minderjarige vanaf de leeftijd van twaalf jaar. In procedures over adoptie, gerechtelijke vaststelling vaderschap of erkenning, biedt art. 1:5 lid 7 BW de minderjarige echter pas vanaf zestien jaar de beslissende stem. Wel worden minderjarigen van twaalf jaar of ouder in een afstammings- of adoptieprocedure opgeroepen om te worden gehoord, maar daarmee hebben zij geen beslissende stem in de eventuele wijziging van hun geslachtsnaam. Dat minderjarigen vanaf de leeftijd van zestien jaar zelf een naamskeuze kunnen maken, geldt eveneens als de ouders van buiten huwelijk/geregistreerd partnerschap geboren kinderen op een later moment alsnog besluiten in het huwelijk te treden of een geregistreerd partnerschap te sluiten. Het onderscheid in leeftijdsgrenzen is niet goed te verklaren.

De rechtspraak laat met name de laatste jaren zien steeds meer oog te hebben voor door betrokkenen niet gewenste geslachtsnaamswijzigingen die het gevolg zijn van een wijziging in de afstamming. Een beroep op art. 8 EVRM en/of art. 7 en 8 IVRK wil nogal eens leiden tot het buiten toepassing laten van dit automatische gevolg voor de geslachtsnaam. In de in par. 5 besproken uitspraken komt naar voren dat rechters zich intussen ook bewuster zijn geworden van de nadelen die verbonden kunnen zijn aan de automatische naamswijziging door een latere erkenning van een kind dat broertje(s) of zusje(s) heeft die al eerder de geslachtsnaam van de vader kregen. Rechters zijn gaan zoeken naar oplossingen binnen het wettelijke systeem. We zien dat in de rechtspraak aanvankelijk werd uitgegaan van een strikte hantering van de wet, waardoor toewijzing van verzoeken tot vervangende toestemming voor de erkenning konden leiden tot een door het kind niet gewenste wijziging van zijn geslachtsnaam. Ook zien we wel afwijzingen van verzoeken om vervangende toestemming voor de erkenning om zo de 'onvermijdelijke' naamswijziging tegen te houden. En in Hof Arnhem-Leeuwarden van 28 maart 2023 zien we dan in een erkenningszaak voor het eerst een gepubliceerd oordeel om de toepassing van de wet terzijde te stellen ten faveure van het belang van het kind bij behoud van zijn geslachtsnaam. De omstandigheden van het specifieke geval hebben daar een grote rol in gehad en bovendien maakt één zwaluw nog geen zomer. Maar deze uitspraak versterkt wel het vertrouwen in de voortdurende pogingen van rechters om aan de justitiabelen het maatwerk te bieden dat recht doet aan wat de wetgever heeft beoogd. Als het gaat om naamrecht, speelt het behoud van de geslachtsnaam als onderdeel van de identiteit van een persoon daarbij terecht een belangrijke rol.